

คดียาเสพติด : ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาโดยจัดตั้งศาลยาเสพติด

Drug Cases : The Study of Guidelines for Solving Problems

by Establishing Drug Court.

กอบบุญ โยธามาตย์¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาณี วรรณทร์²

บทคัดย่อ

ปัญหาเสพติดถือได้ว่าเป็นปัญหาที่ร้ายแรง และบั่นทอนศักยภาพในการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด รัฐบาลจึงระดมสรรพกำลังกำหนดยุทธศาสตร์ให้ดำเนินคดีเด็ดขาดกับผู้ค้ายาเสพติด และถือว่าผู้เสพเป็นผู้ป่วยจำต้องได้รับการบำบัดรักษา

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงมาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 กับระบบบำบัดแบบบูรณาการภายใต้รูปแบบเฉพาะของศาลยาเสพติด

จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีพัฒนาการในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเป็นลำดับ ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดแก้แค้นทดแทนมาเป็นการแก้ไขฟื้นฟู แต่สถิติผู้ติดยาเสพติดก็มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายดังกล่าว เน้นการบำบัดรักษาทางกายเป็นหลัก โดยละเลยการบำบัดทางจิต หรือความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะต่อฤทธิ์ยาเสพติดจนครบกระบวนการบำบัด ทำให้ผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดเมื่อได้รับการปล่อยตัวและกลับคืนสู่ชุมชนแล้วต้องกลับมาเสพยาซ้ำและก่ออาชญากรรมอื่นใดให้ได้เงินมาเพื่อซื้อและเสพยาเสพติด อันแตกต่างจากหลักการของระบบบูรณาการศาลยาเสพติดที่ใช้ในหลายประเทศ ซึ่งนอกจากมองผู้เสพเป็นผู้ป่วยมิใช่อาชญากรที่จะต้องถูกดำเนินคดีให้สาสมกับการกระทำความผิด และมุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ติดยาเสพติดโดยอาศัยความสมัครใจที่จะเลิกยาเสพติดด้วยตนเองแล้ว ยังมีการใช้แนวคิดบูรณาการ โดยอาศัยผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ผู้เชี่ยวชาญการบำบัด นักจิตวิทยา พนักงานคุมประพฤติ แพทย์ ครอบครัว และชุมชน ซึ่งรวมเป็นทีมงานของศาลยาเสพติด ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขฟื้นฟูให้กับผู้ติดยาเสพติดและผู้เสพยาเสพติดที่กระทำไปเพราะฤทธิ์ของ ยาเสพติด โดยอาศัยความต่อเนื่องเพื่อสังเกต ติดตามพฤติกรรม และเข้าจับกุมนักโทษของ ผู้เสพหรือติดยาเสพติด อีกทั้งยังมีมาตรการทางกฎหมายในการติดตามดูแลหลังการปล่อยตัว จนกว่าจะเลิกเสพยาเสพติดได้ ซึ่งผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลีย

¹ นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มจร มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

² อาจารย์ที่ปรึกษา

ABSTRACT

Drugs are considered a serious problem and continuously under injure the potential for developing the nation. The government concentrates its best efforts on providing strategies that deal strictly with the cases of drug traffickers. Moreover, it considers drug addicts as patients who need treatment.

This research aims to study and analyze legal measures for drug's addict rehabilitation according to the Drug Addict Rehabilitation Act, B.E. 2545 (2002) together with the Drug Court Model.

From this study, it is found that Thailand has developed its drug addict rehabilitation correspondingly, starting with adaptation from crime control to the rehabilitation perspective. However, according to statistical data, the number of drug addicts has continuously increased because the rehabilitation of drug addicts according to the said Act places the importance mainly on their physical treatment, disregarding their psychological rehabilitation or the attempt to a lostarn from the drug until the completion of the rehabilitation process. Consequently, drug addicts having received the rehabilitation, when they are released and return to their communities, may have to reuse drugs and commit other crimes to acquire money in order to buy and use drugs. This is different from the principles of the Drug Court, which have been implemented in many countries. In these countries, drug users are considered as patients, not criminals, who must face case proceedings appropriate to their offences, but the emphasis is placed on their physical and mental rehabilitation. It is the drug addicts' own voluntary intention to stop using drugs by themselves. Moreover, the integrated perspectives under the auspices of the co-operation between judges, public prosecutors, rehabilitation experts, psychiatrists, probation officers, doctors, families and communities, who are integrated teams working within the structure of the Drug Courts order to find a solution for the rehabilitation of drug users and drug addicts in drug related offences. It is based on a process of continuity in order to observe, monitor the behavior and perceive the personality of drug users or drug addicts. This also includes legal after care measures until they can stop using drugs. The achievements are obvious in both Florida, the United States of America and Australia.

ปัญหาหายเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของสังคมส่วนรวมและได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะในรูปแบบของการแพร่ระบาดและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาหายเสพติดที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคง เศรษฐกิจ ความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน และทำลายสุขภาพอนามัยของผู้เสพให้ทรุดโทรมลง ลดประสิทธิภาพประสิทธิผลในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของผู้เสพ ซึ่งเป็นการทำลายหรือเป็นการบั่นทอนทรัพยากรอันสำคัญที่จะนำมาพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง จึงทำให้มีการดำเนินการเพื่อป้องกันและปราบปรามปัญหาดังกล่าวจึงต้องอาศัยมาตรการทางสังคมและมาตรการทางกฎหมาย

เนื่องจากกระบวนการทางกฎหมาย ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะยับยั้ง หรือกำจัดปัญหาเหล่านี้ให้หมดไปได้ ตามกระบวนการทางกฎหมายและการยุติธรรมเริ่มต้นเมื่อมีผู้ทำผิดกฎหมาย โดยทางกฎหมาย ในขั้นแรกคือการป้องกันและปราบปราม คือในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในชั้นนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทมากในการขัดขวางและจับกุมผู้กระทำความผิดทั้งในการจำหน่ายและการเสพ ซึ่งในส่วนนี้เคยมีปัญหาทางกฎหมายว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการจับไม่ใช่เจ้าพนักงานตามกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมลำดับต่อไปที่มีปัญหา คือกระบวนการในชั้นศาล ซึ่งในชั้นนี้จะเป็นกระบวนการที่เป็นปัญหาสำคัญที่สุดในการดำเนินคดี ยาเสพติดเถื่อนที่เคียว ปัญหาหลักในส่วนนี้ คือปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ทั้งนี้เพราะปัจจุบันเฉพาะในศาลอาญาคดีเกี่ยวกับยาเสพติด ถูกส่งฟ้องศาลถึง 1 ใน 3 ของคดีทั้งหมดที่เคียว และในชั้นศาลมีความยุ่งยากซับซ้อนของกระบวนการพิจารณา ศาลจะลงโทษ ได้เฉพาะผู้ที่มีหลักฐานแน่ชัดว่าได้กระทำความผิด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้เสพ รองลงมาคือผู้จำหน่าย แต่ตัวการใหญ่คือผู้ผลิตผู้ดำเนินการและผู้ออกทุนรายใหญ่ หากได้มีหลักฐานแน่นอนเพื่อจับกุมมาดำเนินคดี

กระบวนการทางยุติธรรมถัดจากชั้นศาลต่อไป คือ การลงโทษ การบำบัด รักษา และการคุมประพฤติ ในส่วนนี้ก็มีปัญหาเช่นกันคือ กรมราชทัณฑ์มีนโยบายที่จะปล่อยผู้กระทำความผิดออกมาเร็วกว่ากำหนดเวลาซึ่งศาลเห็นควรให้ลงโทษ ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สำนึกผิด และระยะเวลาการบำบัดรักษาไม่ได้ผล ซึ่งก็มีผลคือ มีผู้ที่เคยต้องโทษแล้วกลับมากระทำความผิดอย่างเดิมอีกเป็นจำนวนมาก

เมื่อสังคมต้องมีกฎหมาย ข้อบังคับ หรือกฎหมาย ในที่สุดเพื่อเป็นโครงสร้างหยุดให้สังคมปราศจากความแตกแยก สับสน จำเป็นต้องมีเครื่องมือหรือกระบวนการอย่างใด ๆ บังคับให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามอยู่ในกฎหมายข้อบังคับ ตามที่กฎหมายรับรองไว้ ซึ่งในปัจจุบันมนุษย์ยังไม่อาจสร้างเครื่องมือใดๆอันเป็นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่จับต้องได้ ขึ้นมาใช้วัดว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ได้อย่างแน่นอน

ดังนั้นจึงต้องมีเครื่องมืออย่างหนึ่ง เรียกว่า " กระบวนการยุติธรรม" ซึ่งเป็นกระบวนการขององค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่ป้องกัน คุ้มครอง สังคมให้ปลอดภัยจากการละเมิดกฎหมาย หรือเพื่อระงับข้อพิพาทให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย อยู่ในศีลธรรมอันดี ตามสิทธิอันควรปฏิบัติที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

ประเภทของยาเสพติด

จำแนกตามถึงเสพติดตามที่มาหรือแหล่งกำเนิด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ยาเสพติดธรรมชาติ คือ ยาเสพติดที่ผลิตมาจากพืช เช่น ฝิ่น กระต่อม กัญชา เป็นต้น
2. ยาเสพติดสังเคราะห์ คือ ยาเสพติดที่ผลิตขึ้นด้วยกรรมวิธีทางเคมี เช่น เฮโรอีน ยาไอ เป็นต้น

จำแนกถึงเสพติดตามการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประเภทกดประสาท ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน ยานอนหลับ ยาระงับประสาท ยากล่อมประสาทเครื่องดื่มมีนเมาทุกชนิด รวมทั้ง สารระเหย เช่น ทินเนอร์ น้ำมันเบนซิน กาว เป็นต้น มักพบว่าผู้เสพติดมีร่างกายซูบซีด ผอมเหลือง อ่อนเพลีย ฟุ้งซ่าน อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย

2. ประเภทกระตุ้นประสาท ได้แก่ ยาบ้า ยาอี กระทั่ง โคลเคน มักพบว่าผู้เสพติดจะมีอาการ หงุดหงิด กระวนกระวาย จิตสับสนหวาดระแวง บางครั้งมีอาการคลุ้มคลั่ง หรือทำในสิ่งที่คาดไม่ถึง

3. ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดี และ เห็ดขี้ควาย เป็นต้น ผู้เสพติดจะมีอาการ ประสาทหลอน ฝันเพื่องเห็นแสงสีวิจิตรพิสดาร หูแว่ว ได้ยินเสียง ประหลาดหรือเห็นภาพหลอนที่น่าเกลียด น่ากลัว ควบคุมตนเองไม่ได้ ในที่สุดมักป่วยเป็นโรคจิต

4. ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน คือทั้งกระตุ้นกอดและหลอนประสาทรวมกัน ได้แก่ ผู้เสพติดมักมี อาการหวาดระแวง ความคิดสับสนเห็นภาพลวงตา หูแว่ว ควบคุมตนเองไม่ได้และป่วยเป็น โรคจิตได้

ประเภทของยาเสพติดตามบทบัญญัติของกฎหมาย แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 1 ได้แก่ เฮโรอีน แอลเอสดี แอมเฟตามีน ยาบ้า ยาเลฟ เป็นต้น

2. ยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 2 ยาเสพติดประเภทนี้สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ได้ แต่ต้องใช้ภายใต้การควบคุมของแพทย์ และใช้เฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้น ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน โคลเคน หรือ โคลาอิน โคลเคอิน และเมทาโดน

3. ยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 3 ยาเสพติดประเภทนี้ เป็นยาเสพติดให้โทษที่มียาเสพติดประเภทที่ ๒ ผสมอยู่ด้วยมีประโยชน์ทางการแพทย์ การนำไปใช้เพื่อจุดประสงค์อื่น หรือเพื่อเสพติด จะมีบทลงโทษ กำกับไว้ ยาเสพติดประเภทนี้ ได้แก่ ยาแก้ไอ ที่มีตัวยาโคเคอิน ยาแก้ท้องเสีย ที่มีฝิ่นผสมอยู่ด้วย ยาฉีดระงับปวดต่าง ๆ เช่น มอร์ฟีน เพทิดีน ซึ่งสกัดมาจากฝิ่น

4. ยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 4 คือสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 1 หรือ ประเภทที่ 2 ยาเสพติดประเภทนี้ไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการบำบัดโรคแต่อย่างใด และมีบทลงโทษ กำกับไว้ด้วย ได้แก่ น้ำยาอะเซติกแอนไฮไดรด์ และ อะเซติลคลอไรด์ ซึ่งใช้ในการเปลี่ยน มอร์ฟีน เป็น เฮโรอีน สารคลอซูไดโอเฟคริน สามารถใช้ในการผลิต ยาบ้า ได้ และวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทอีก 12 ชนิด ที่สามารถนำมาผลิตยาอีและยาบ้าได้

5. ยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 5 เป็นยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าขายอยู่ในยาเสพติดประเภทที่ 1 ถึง 4 ได้แก่ ทุกส่วนของพืช กัญชา ทุกส่วนของพืช กระทั่ง เห็ดขี้ควาย เป็นต้น

สภาพปัญหา ยาเสพติดและการดำเนินคดี ในด้านการดำเนินคดี ก็ต้องประสบกับอุปสรรคและ ปัญหา ทั้งนี้เพราะคดียาเสพติดเป็นคดีซึ่งปราศจากผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสพซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากยาเสพติด และโดยสภาพควรจะเป็นผู้เสียหายที่มาร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ แต่ผู้เสภก็พึงพอใจต่อยาเสพติด ไม่คิด ร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ จึงเป็นการยากที่จะสืบสวนจับกุมเพื่อดำเนินคดีแก่ผู้ค้าหรือจำหน่ายได้ นอกจากนี้ อาชญากรรมยาเสพติด มีลักษณะเป็นองค์การอาชญากร ซึ่งมีการแบ่งความรับผิดชอบในการทำงานเป็น ระดับชั้น มีขายงานที่ซับซ้อน และประสานกันทั้งภายในและภายนอกประเทศ บุคคลซึ่งเป็นระดับหัวหน้า ขององค์กรนี้ มักจะมีอาชีพที่ถูกกฎหมายบางหน้า และจะไม่แสดงหลักฐานที่แสดงว่าเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด

การจับกุมบุคคลระดับหัวหน้าซึ่งเป็นตัวการสำคัญ เพื่อดำเนินคดีจึงกระทำได้อย่าง เพราะขาดพยานหลักฐานภัยร้ายแรงของปัญหาเสพติดต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติ รวมทั้งปัญหาในด้านการปราบปรามเพื่อดำเนินคดีดังกล่าว เป็นเหตุให้รัฐบาลในสมัยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี เห็นเป็นการจำเป็นต้องควบคุมสั่งการ และกำหนดนโยบายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดโดยใกล้ชิด โดยกำหนดโครงสร้างและรูปแบบในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดโดยเฉพาะขึ้นในรูปของกฎหมาย ซึ่งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้กล่าวคำปราศรัยต่อที่ประชุม The Annual East Asia Narcotics Conference เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๒๐ ว่า "เนื่องจากความร้ายแรงของปัญหาเสพติด รัฐบาลจึงกำหนดให้การณรงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นนโยบายสำคัญลำดับแรกของรัฐบาล และแม้ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา จะได้มีการดำเนินคดีป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอยู่แล้วก็ตาม แต่ยังคงปรากฏว่ายังไม่มียุทธวิธีภาพเท่าที่ควร

ความผิดฐานมียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครอง ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ ก็คือ "การครอบครอง" ตามที่เข้าใจกันทั่วไปในทางกฎหมาย ซึ่งการครอบครองนี้ตามหลักกฎหมายแพ่ง จะต้องมีการยึดถือทรัพย์สินไว้โดยมีเจตนาจะยึดถือเพื่อตน กล่าวคือ จะต้องเป็นการยึดถือ ทรัพย์สินโดยมีเจตนาที่จะหวงกันไว้เพื่อตนเอง โดยอาจมุ่งหมายเพื่อใช้หรือหาประโยชน์ จากทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อที่จะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ไม่จำเป็นว่าผู้มิสิทธิครอบครองนั้นจะต้องยึดถือทรัพย์สินไว้ด้วยตนเอง ผู้อื่นอาจเป็นผู้ยึดถือไว้ให้ก็ได้

ความผิดฐานมียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย แยกพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

1. คำวินิจฉัยตามปริมาณของประเภทยาเสพติดใดๆ ว่าเกินกว่าที่กำหนดไว้ตาม พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 ซึ่งถือว่าเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด จะนำสืบหักล้าง ข้อสันนิษฐานดังกล่าวไม่ได้
2. มีพฤติการณ์ตามข้อเท็จจริงฟังได้ว่าเป็นการมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย แม้จะมีปริมาณยาเสพติดต่ำกว่าข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

การนำระบบศาลยาเสพติดมาใช้ในการแก้ปัญหา

องค์ประกอบของศาลยาเสพติด (Drug Court Team) ทีมงานศาลยาเสพติด โดยทั่วไปจะต้องประกอบไปด้วย ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายจำเลย ผู้เชี่ยวชาญบำบัดฟื้นฟู เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย พนักงานควบคุมความประพฤติ ผู้บริหารจัดการคดี และผู้ประสานงาน โปรแกรมการฟื้นฟู ทั้งหมดจะร่วมกันล้อมวงหรือพบปะพูดคุยในบรรยากาศที่เป็นกันเองทีมงานจะมีการพูดคุยถึงความก้าวหน้าในการบำบัดของผู้กระทำความผิดเพื่อที่จะประมวลเป็นคำพิพากษาครั้งสุดท้าย

ลักษณะของบุคคลซึ่งมีสิทธิได้รับการพิจารณา (Eligibility) พิจารณาจากศาลยาเสพติด

จะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลยาเสพติด แต่ต้องบุคคลนั้นจะต้องไม่ถูกตั้งข้อหากระทำความผิดอาญาใดๆ ซึ่งมีโทษการกระทำผิดอาญาซึ่งไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลยาเสพติด (Disqualifying Offence) อันได้แก่ การกระทำความผิดในส่วนที่ 3 ของพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 2000 หรือการกระทำความผิดอาญาร้ายแรง ข่มขืนกระทำชำเรา และการ

กระทำผิดอื่นๆ ซึ่งถูกกำหนดโดยกฎ/คำสั่งที่ออกมาภายหลัง นอกจากนี้เงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีความต้องการเสพยาเสพติดอยู่เรื่อยๆ จนติดยาเสพติด (ตามความหมายในมาตรา 3 (1) (9) ของ Drug Abuse Act-2000)

การโอนคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการศาลยาเสพติด (Referral to Drug Court) เป็นหน้าที่ของศาลก่อนที่บุคคลจะถูกฟ้องในการกระทำความผิดนั้น ที่จะต้องทำการไต่สวนว่าบุคคลที่มาปรากฏตัวต่อศาลนั้นเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลยาเสพติดหรือไม่

เขตอำนาจของศาลยาเสพติด ครอบคลุมถึง เขตอำนาจศาลในคดีอาญาของศาลประจำเขต (District Court) เขตอำนาจศาลในคดีอาญาของศาลแขวง (Magistrate Court) และเขตอำนาจศาลอื่นๆที่จะกำหนดให้เป็นเขตอำนาจของศาลยาเสพติด

จากการศึกษา ศาลยาเสพติดแห่งฟลอริดา ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาใหญ่อันนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมอื่น ทั้งในมลรัฐฟลอริดาและประเทศสหรัฐอเมริกา แม้จะมีการจับกุมผู้กระทำความผิดที่เสพยาเสพติดจนศาลพิพากษาปรับโทษจำคุกแต่ก็เป็นเพียงโทษจำคุกระยะสั้น ดังนั้นเมื่อผู้เสพยาได้รับการปล่อยตัวกลับสู่ชุมชนโดยไม่ได้การบำบัด จึงกลับมากระทำผิดซ้ำเป็นจำนวนมาก ศาลยาเสพติดจึงก่อกำเนิดขึ้นเพื่อที่จะลดวัฏจักรในการกระทำผิดซ้ำ และทำให้ผู้กระทำผิดได้ตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติดโดยกระบวนการบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการจัดตั้งศาลยาเสพติดหรือศาลเพื่อบำบัดรักษาการติดยาเสพติดเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดียาเสพติดในเชิงบำบัดฟื้นฟู โดยเฉพาะเป็นสิ่งที่นำมาพิจารณาในประเทศไทยเช่นกัน

ศาลยาเสพติดของรัฐควินส์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย คุณสมบัติของผู้มีสิทธิจะได้รับการพิจารณาจากศาลยาเสพติด (Eligibility) คือ ผู้สมัครต้องมาปรากฏตัวต่อศาลก่อนมีคำพิพากษาของศาลแขวง โดยคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าร่วมโปรแกรมต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์หรือมากกว่านั้น โดยต้องถูกจับกุมมาก่อนหรือเป็นกรณีกระทำความผิดแล้วและยังไม่ถูกจับกุมแต่สมัครใจที่จะเข้ารับการฟื้นฟูและถูกตั้งข้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

โดยหลักทั่วไปแล้วการกระทำความผิดประเภทที่สามารถเข้าสู่กระบวนการของศาลยาเสพติดได้จะเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อยและการกระทำความผิดอื่นๆที่อาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีก่อนที่จะขึ้นศาลแขวง

ส่วนเงื่อนไขอื่นๆผู้กระทำความผิดต้องไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษตามคำพิพากษาหรือเคยถูกพิพากษาให้ปรับโทษจำคุกมากกว่า 1 ปีเว้นแต่เป็นระยะเวลาในการคุมประพฤติแบบเข้มงวดโดยชุมชน หรือเป็นระยะเวลาของการแก้ไขฟื้นฟูสำหรับเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตามระยะเวลาที่กล่าวถึงไม่เป็นสาระสำคัญศาลชอบที่จะใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาไปตามแต่ละบุคคลได้

ประการสำคัญต้องเป็นผู้ติดยาเสพติดและสามารถพิสูจน์ให้ศาลเชื่อได้ว่าการกระทำผิดนั้นเกิดจากฤทธิ์ยาเสพติดอีกถ้ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้สมัครเข้าร่วมโปรแกรมจะได้กระทำความผิด ที่ถูกกล่าวหาจริงและสำนึกผิดในการกระทำนั้น

สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินคดียาเสพติดในรัฐฟลอริดา สหรัฐอเมริกา กำหนดวิธีการของผู้ที่จะเข้าสู่ศาลไว้ 2 ประเภท คือ กลยุทธ์ความร่วมมือแบบบูรณาการก่อนการพิจารณาตัดสินของศาลยาเสพติด (Pretrial intervention Program) และกลยุทธ์การนำวิธีการคุมประพฤติ มาใช้แทนการพิพากษาให้ลงโทษจำคุก

ซึ่งคุณสมบัติของผู้ที่เหมาะสมที่จะเข้าสู่กลยุทธ์ความร่วมมือแบบบูรณาการก่อนการพิจารณาตัดสินของศาลยาเสพติดนั้น จะต้องเป็นผู้กระทำความผิดครั้งแรก และเป็นการกระทำความผิดอาญาเล็กน้อยหรือเป็นความผิดอาญาระดับ 3 ซึ่งเป็นฐานความผิดอันเกี่ยวกับทรัพย์สินและฐานความผิดเล็กน้อย เว้นแต่ในบางกรณีจะให้โอกาสครอบคลุมถึงบุคคลผู้กระทำความผิดอาญาระดับ 2 ซึ่งรูปแบบการฟื้นฟูที่เข้มงวดยิ่งกว่าปกติ อันเป็นไปตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งคดี

ในขณะที่มาตรการในการแก้ไขปัญหาคriminal ของประเทศไทย ได้แก้ไขปรับเปลี่ยนมาเป็นระยะเวลานาน แต่ปัญหายาเสพติดมิได้เบาบางลงแต่อย่างใด กลับทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการพิเคราะห์และมองมิติของปัญหาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งปัญหายาเสพติดนั้นมีเหตุปัจจัยต่างๆ มาเกี่ยวพันให้ต้องเสียดายเสียดาย ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ อันมีปัจจัยทุนเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างแยกกันไม่ขาด เมื่อผู้ติดยาเสพติดไม่มีทุนหรือทรัพย์สินเพื่อซื้อยาเสพติด อาชญากรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับทรัพย์สินก็ตามมาเหมือนเป็นสูตรสำเร็จ เห็นได้จากรายงานการวิจัยความสัมพันธ์ของผู้ติดยาเสพติดกับการก่ออาชญากรรมจากผู้ต้องหาในกรุงเทพมหานคร พบว่าการติดยาเสพติดนั้นมีความสัมพันธ์กับการก่ออาชญากรรมสูงเป็นอย่างยิ่ง โดยผู้ต้องหาที่ติดยาเสพติดได้สารภาพว่าก่ออาชญากรรมครั้งแรกนั้นเกี่ยวกับยาเสพติด สูงถึง 84% และก่ออาชญากรรมครั้งหลังสุดก็เนื่องมาจากยาเสพติดอีกถึง 87% ซึ่งสาเหตุที่ผู้ต้องหาก่ออาชญากรรมก็เพื่อต้องการเงินในการซื้อยาเสพติด ซึ่งเป็นรายจ่ายครั้งหนึ่งของการก่ออาชญากรรมในแต่ละครั้ง โดยคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยไว้อย่างน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า ยาเสพติดมีความสัมพันธ์กับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมมากกว่าสาเหตุอื่นใดทั้งหมด

ข้อเสนอแนะ ด้านนโยบายและกฎหมาย

กรณีใช้กฎหมายเดิมที่มีอยู่แล้วและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมสามารถกระทำได้ดังนี้

ก. ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 เพื่อขยายความคำว่า เงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราวปฏิบัติ โดยเพิ่มวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราว และกรณีมีคำพิพากษาแล้วสามารถใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56(10) ในการกำหนดเงื่อนไขให้จำเลย เข้าโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูพร้อมทั้งวางระเบียบภายในของศาลยุติธรรมในการบริหารจัดการเพื่อให้การแก้ไข ปัญหาผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้รับการช่วยเหลือดูแล ได้ทันทีนอกจากนี้ยังสามารถ

ประสานงานกับกรมคุมประพฤติในให้ช่วยสอดส่องดูแลผู้ต้องหาจำเลยที่อยู่ในอำนาจศาลตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ.2559 มาตรา 14(14) ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่ให้พนักงานกรวัพฤกษปฏิบัติหน้าที่อื่นตามคำสั่งศาลได้ด้วย

ข. ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดพ.ศ. 2545 โดยแยกกลุ่ม เป้าหมายเป็นสองกลุ่มได้แก่กรณีเปิดใหม่หรือบัญญัติกฎหมายใหม่

กรณีเปิดใหม่หรือบัญญัติกฎหมายใหม่สามารถกระทำได้ดังนี้

ก. กรณีเปิดเป็นแผนกใหม่ผู้ศึกษาเห็นว่าในระยะแรกศาลอาจยังต้องใช้เวลาในการศึกษารายละเอียดของสัญญาหรือไม่แน่ใจในประสิทธิผลของศาลดังกล่าว จึงควรจัดตั้งเป็น “แผนกแก้ไขด้านจิตสังคม” ไปก่อนเช่นเดียวกับการตั้งแผนกคดีทุจริตและประพฤติไม่ชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญา โดยเป็นประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ออกตามความในมาตรา 4 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งกระทำได้รวดเร็วกว่า

ข. กรณีจะตั้งศาลใหม่ผู้ศึกษาเห็นว่าหากประเทศไทยต้องการแก้ไขปัญหาการเสพยาเสพติดที่เรื้อรังมานานควรมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลยาเสพติดหรือสั่งแก้ไขฟื้นฟูติดยาเสพติดเป็นสารชำนาญการพิเศษ โดยเร่งด่วนเท่าที่จะสามารถเป็นไปได้เพื่อจัดระบบและอำนาจหน้าที่ศาลให้ทำงานด้านนี้เป็นการเฉพาะพร้อมทั้งรับรองสถานะหน่วยงานภายในที่ศาลตั้งขึ้นเพื่อทำงานด้านคลินิกให้คำปรึกษาด้านจิตสังคม เพราะจากข้อมูลสถิติพบว่าคดียาเสพติดเป็นคดีอันดับหนึ่งของประเทศไทยแล้วจากการศึกษาพบว่าศาล เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากกระทำผิดคดียาเสพติดในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองไปในทางที่ดีขึ้น และยังได้รับความไว้วางใจจากหน่วยงานอื่นๆเนื่องจากมีความเป็นกลางเป็นที่พึงสุทัยของประชาชน ข้อสังเกตที่น่าสนใจก็คือระบบศาลยาเสพติดจะดำเนินการในแนวทางคู่ความไม่เป็นปรปักษ์ต่อกันหรือข้อความเป็นสมานฉันท์ที่คำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ติดยาเสพติดและความปลอดภัยของสังคม

ด้านการบริหาร ระยะเริ่มต้นควรมีการจัดตั้งทีมสหวิทยาการเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาผู้กระทำผิดที่เข้ามาสู่โครงการ ซึ่งอาจประกอบด้วย พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ประจำคลินิกให้คำปรึกษาด้านจิตสังคม ผู้ให้คำปรึกษา ทนายความอาสา เป็นต้น

ปรับเปลี่ยนบทบาทของคลินิกให้คำปรึกษาด้านจิตสังคมให้เป็นศูนย์หรือสำนักงานประสานเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสังคมรู้จะเป็นผู้ดำเนินการเหมือนความเสี่ยงเบื้องต้นจะกระทบการทำรายงานการศึกษาและพินิจแบบสั้นเอกสารเพื่อเตรียมเข้าสู่โครงการบำบัดฟื้นฟูด้านจิตสังคมจากนั้นประสานงานกับกรมคุมประพฤติให้เป็นผู้ช่วยสอดส่องดูแลและช่วยประเมินความต้องการจำเป็นหากมีการทำข้อตกลงมีการประสานงานที่ถือว่าให้พนักงานคุมประพฤติทำหน้าที่ผู้จัดการคดีหรือเจ้าของสำนวนเนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์สูงด้านการสงเคราะห์สอดส่องดูแลส่วนสูงหรือสำนักงานประสานเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดด้านจิตสังคมจะเป็นผู้ประสานงานโปรแกรมหรือคดีทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดปัญหาการซ้ำซ้อนของเนื้องานกับพนักงานคุมประพฤติ

ด้านการปฏิบัติงาน ควรกำหนดตำแหน่งสำหรับผู้ปฏิบัติงานให้มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน เช่นการกำหนด ให้เจ้าหน้าที่ประจำคลินิกให้คำปรึกษาด้านจิตสังคมเป็นข้าราชการ ไม่ใช่เป็นเพียงลูกจ้างชั่วคราวหรือ พนักงานราชการนั้นจะบั่นทอนขวัญกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานน่าจะงานประเภทนี้ต้องการความเป็นมืออาชีพในการรับบัตรฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องมิเช่นนั้นจะมีการลาออกย้ายงานบ่อยครั้งซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาว และ ควรวางระบบการคัดเลือกอาสาสมัครให้ผู้ใช้คำปรึกษาอย่างรัดกุมตลอดจนมีการฝึกอบรม อย่างเข้มข้นแล้วตากและต่อเนื่องสำหรับบุคคลดังกล่าวโดยโดยเน้นที่การให้ความรู้ความตระหนักที่ทันสมัยและเสริมสร้างทักษะสติเชิงบวกของผู้ให้คำปรึกษาต่อผู้เข้าร่วม โครงการรวมทั้งมีการฝึกฝนเชิงปฏิบัติและ ทักษะการให้คำปรึกษาทักษะการฟังทักษะการสัมภาษณ์อย่างสม่ำเสมอ

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

หนังสือ

พล.ต.ต.ภา สารสิน, ปัญหาการควบคุมยาเสพติดในประเทศไทย การศึกษาเฉพาะกรณีถึงมาตรการและยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงของชาติ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 27.

วุฒิ เหล่าสุนทร และคณะ.(2528). ความสัมพันธ์ของผู้ติดยาเสพติดกับการก่ออาชญากรรมจากผู้ต้องหาในกรุงเทพมหานคร. หน้าพิเศษ.

งานวิจัย

ทิพย์อร ไชยณรงค์ 2535. การวิเคราะห์ผลงานวิจัยด้านยาเสพติด.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Supreme Court Task Force on Treatment – Based Drug Court, Report on Florida Drug Court 2004, pp 2-4.

The 2004 Florida Statutes Authorizing Drug Court.

UNDCP MODEL DRUG COURT Treatment and Rehabilitation of offenders Bill section 3.